

Mehmet Naci ÖNAL, *Kim Uyur Kim Uyanık (Türk Masal İncelemeleri)*
İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021, ISBN: 978-625-408-048-7, 328
sayfa.

Öğr. Gör. Döndü CAN*

Masal, insanların güzel ve hoş vakit geçirmesini sağlarken gelişimleri üzerinde de olumlu etkiler yaratan bir türdür.

Türk halk edebiyatı alanında bugüne kadar masalla ilgili akademik anlamda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara masalla ilgili araştırma ve incelemeleri içeren yeni bir eser daha eklendi. Daha önce “Muğla Masalları (Araştırma-İnceleme)” adlı kitabıyla masalla ilgili akademik çalışmalara katkı sağlamış olan Prof. Dr. Mehmet Naci Önal’ın “Kim Uyur Kim Uyanık (Türk Masal İncelemeleri)” adlı kitabı Ötüken yayınlarından çıktı.

Kitabın tamamı dikkate alındığında masal türünün farklı yöntemlerle incelenip ele alındığı görülür. Eser, önsöz ve giriş dışında toplam iki ana bölümden oluşur. Eserin birinci bölümü “Masalların İşlevleri”, ikinci bölümü “Masal Dünyasının Sırları” başlıklarını taşır.

Mehmet Naci Önal, kitabın “Giriş” kısmında masal dünyasının gündelik yaşamla ilişkisini kurarak; dinlemek, merak etmek ve düşünmek, hayal kurmak, akli kullanma becerisini edinmek, engelleri aşmak, iyilik ve kötülükle karşılaşmak, değerleri ve kendini bilmek başlıkları altında insanlık için önemli olan değerlerin masallar aracılığıyla nasıl aktarıldığını akıcı bir dille anlatır. Eser daha giriş kısmında okura masalın yaşamın önemli bir parçası olduğunu fark ettirir.

Kitabın birinci bölümünün ilk makalesi “Tekerlemeli Masalların İşlevi”dir. Önal, bu çalışmasında bir masal tekerlemesini kesitlere ayırarak yapı, konu ve işlev yönüyle inceler. Sözlü bir tür olan tekerlemelerin, farklı konuları birbirinden bağımsız ama birbiriyle ilintili olarak sistematik bir anlatı mantığı verdiğini, bu yönüyle simetrik, sembolik, realist, sürrealist katman derinliklerini ve çağırışım zenginlikleri ile ayrıcalıklı bir tür olma özelliğini vurgular.

Bölümdeki ikinci çalışma “Masalların Sembolik Dili” üzerinedir. Bu çalışmada masallarda aslında alegorik bir dilin kullanıldığı, kimi zaman sembol diliyle derin işlevlere sahip oldukları vurgulanır ve masalardaki sembolik anlatım metin örnekleriyle açıklanır.

Bölümün üçüncü çalışması olan “Masalardaki Engeller Üzerine Bir İnceleme” okurun masal dünyasının engelleri ile bu engellerin nasıl aşılacağı üzerine bir makedir. Bu çalışmada yirmi beş masal metninin üzerinden incelemeler yapılarak masallarda sık karşılaşılan engeller ve bu engellerin nasıl aşıldığı tespit edilir. Masallarda karşılaşılan engel adları ve nasıl aşıldığı masal numaraları ve sıklık oranları belirlenerek tablolar hâlinde verilir. Engeller üzerinde yorumlamalar yapılır. Bu makale masallarda karşılaşılan engellerin aynı zamanda hayatımızın engelleriyle iç içe yürüdüklerini fark ettiren bir çalışmadır.

“Destandan Masala Geçiş: Şah İsmail’den Mahmut Pehlivan’a Dönüşüm” adlı makalede sözlü kültürden derlenen “Mahmut Pehlivan” adlı varyantın daha önce yayınlanmış matbu bir eş metinle mukayese edilerek tematik yöntemle incelenmesi yer alır. Ça-

* Mersin Üniversitesi, candondu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6521-936X.

lışma bir masalın Doğu'dan Batı'ya yayılırken nasıl değiştiğini, halk hikâyelerinden masala dönüştüğünü, bir anlatının varlığını anlatıcılar üzerinden ısrarla nasıl devam ettirildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Önal'ın, Dr. Mustafa Sargın'la birlikte hazırladığı “Masallar Nasıl Yerelleşir?” başlıklı makalesi, bölümün beşinci çalışmasını oluşturur. Bu makalede, masallar evrensel değerler olarak nasıl yerleşir sorusunun cevabı yer alır. Dil ve kültür duvarlarının masallarla nasıl yıkıldığı, masal anlatıcılarının tutumlarının ne kadar öznel olduğu bu bağlamda masalların dokusunun nasıl yerleştiği masal metinlerinden örneklerle ayrıntılı bir biçimde çalışmada yer alır/açıklanır.

Masal dünyasının gerçek dünyaya olan göndermelerinin adalet üzerinden nasıl gerçekleştiği konusunun incelendiği “Masal Dünyasında Adalet Kavramı” başlıklı makale bu bölümün son yazısını oluşturur. Bu çalışmada insan ve insanlık için vazgeçilemez bir değer olan adalet duygusu, masal metinlerinden örneklerle açıklanarak masalların insanlığın bilinçaltını ve sağduyusunu yansıtan sözlü kültür ürünleri olduğu vurgulanır. Kitaptaki bu çalışma okura masalların değerlerin aktarıcısı olma özelliğini ve yazarın kendi ifadesiyle “Masalarda bile adaletin olduğunu öğretir”.

Kitabın “Masal Dünyasının Sırları” başlıklı ikinci bölümünde birisi sonuç yerine yazılmış yedi çalışma yer alır. İkinci Bölümün ilk makalesinde Muğla'dan derlenen “Tembel Memiş ve Fasulye Ağacı” masalı, “Jack ve Fasulye Sırgı” adlı masalla mukayeseli bir yöntemle incelenir. Yazarın Dr. Öğretim Üyesi Aysun Dursun'la birlikte “Bir Masalın Yerelleşmesi” başlığıyla hazırladığı bu çalışmada masalların yerelden evrensele, evrenselde yerele taşınmış iyi bir örneği sunulur. İncelemede her iki masalın da hem evrensel hem de yerel olan yanlışları/motifleri tablolar halinde verilerek masalda yerleşmenin nasıl olduğu ayrıntılı bir biçimde açıklanır.

Bölümün “Üç Yöntemle ‘Kelce’ Masalına Bakış” adlı ikinci makalesi Balkanlar'dan derlenen “Kelce” masalının üç farklı yöntemle incelenmesinden oluşur. Bir masal hangi yöntemlerle incelenirse doğru bir sonuç elde edilir, sorusunun cevabının arandığı makale, masal incelemesi yapmak isteyenlere farklı bakış açıları kazandıracak olması yönüyle önem taşır. Motif karşılaştırması, Marksit ve Lord Raglan yöntemleri bir masal üzerinden ele alınır ve incelenir.

Yazarın Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan ve Doç. Dr. Sibel Turhan Tuna ile birlikte hazırladığı “Türk Masallarında Varoluşçuluk” adını taşıyan bu bölümün üçüncü çalışması, masalarda varoluşçuluk üzerine yapılan incelemeden oluşur. Disiplinler arası bir çalışma olan bu makale masalla ilgili yapılacak olan diğer disiplinler arası çalışmalara ilham vermesi açısından oldukça önemlidir.

Bölümün bir başka incelemesi “Zümrüdü Anka” masalı ile ilgilidir. “Zümrüdü Anka'nın İzinde” başlıklı bu çalışmayı yazar, Dr. Öğr. Üyesi Aysun Dursun'la birlikte hazırlar. Çalışmada bir masalın yıllar içinde nasıl unutulduğu, yanlış/motif karşılaştırmaları yapılarak M. Lüthi'nin kuramı bağlamında Muğla'dan derlenen “Zümrüdü Anka” masalıyla ortaya konulur. Zor ve emekli bir işin göstergesi olduğu anlaşılan bu çalışmada, masal incelemesinin yanında masal motiflerinin nasıl kaybolduğu, masalın eş-metinlerinin nasıl eksildiği, ek olarak masalda geçen motifler tablo halinde verilirken motiflerin kaynak kişilerin yaşadığı yere göre dağılımı haritalandırılarak belirtilir.

Bölümün beşinci makalesi Mevlana'nın eserleri arasında önemli bir yer tutan “Mesnevi” deki masallara ayrılarak bu masallar çerçevesinde İslam'ın nasıl anlaşılması gerektiği ve yaratılışın sırrı üzerinden Mesnevi okumaları yapılır. “Mevlana'nın Dünyasından Masal Evrenine Yolculuk: Kader Sorgulamaları” adlı bu makalede, tasavvuf ve varoluşçu felsefe bağlamında, Mesnevîde geçen bir fabl üzerinde durulmuş, masal dünyası üzerinden engin bir tasavvuf felsefesinin nasıl ortaya konulabileceği belirtilir.

İkinci bölümün son makalesi, masal incelemelerinde önemli bir yer tutan Propp yöntemine ayrılır. Dr. Öğr. Üyesi Aysun Dursun’la birlikte hazırlanan “Propp Yöntemi ile Bir Keloğlan Masalı İncelemesi” başlıklı bu çalışmada “Keloğlan ile Kırk Tavşan Masalı”nın Propp Yöntemiyle ayrıntılı bir çözümlemesi yapılır. Eserin sonuç bölümü yerine, kitaba adını veren “Kim Uyur Kim Uyanık” masalı ve masalla ilgili kısa bilgiler yer alır.

Yazar kitabın ön sözünde, masalla ilgili incelemelerin yer aldığı bu eserin okurlara, yeni bakış açıları kazandıracağını ve masalların derlenmesi kadar, incelenmesinin de önemli olduğunu vurgular.

Akademik çalışmalar zaman alan, yorucu ve titizlik isteyen bir süreci gerektirir. Bir akademisyenin bin bir emekle ve birikimle elde ettiği tecrübelerini belirli bir sistem dahilinde gelecek kuşaklara aktarması bilimin göz ardı edilemez bir kuralıdır. Kim Uyur Kim Uyanık (Masal İncelemeleri) adını taşıyan bu çalışmasıyla Önal, on iki masalı on dört farklı kuramla/yöntemle inceleyerek okurların ilgisine sunar. Masal türünün hem akademik hem de toplum yaşamındaki önemine değinen bu çalışmanın kültür alanında lisansüstü çalışma yapanlar başta olmak üzere birçok araştırmacıya nitelikli bir başvuru kaynağı olacağına inanıyoruz. Çalışmayı kaleme alan Prof. Dr. Mehmet Naci Önal’a ve yayımlayarak geniş bir kitlenin ilgisine sunan Ötüken yayınlarına katkı ve emeklerinden dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Önal, M. Naci. *Kim Uyur Kim Uyanık (Türk Masal İncelemeleri)*, Ötüken Yayınları, 2021.